

PARK LINGEZEGEN

VERSTERKEN WAT ER AL IS

Notenlaan in 2018. Foto: Hans van den Bos

Notenlaan in 2012. Foto: Hans van den Bos

Lepelaar en kluten in Het Waterrijk. Foto: Koos Dansen.

Het was een verloren stukje landschap. Er stonden oude bomen, zwaar verwaarloosd. Het pad zag er niet uit en was niet eens toegankelijk. Vertrekend directeur Jan Willem Kamerman is trots op de metamorfose. De Notenlaan op Park Lingezegen trekt nu veel mensen en is één van zijn favoriete plekjes in het park. “Wat we met de Notenlaan hebben gedaan, karakteriseert onze aanpak met het park.”

Door **Rob Janmaat** en **Eva Oosterwegel**

Kamerman was twee jaar projectleider en daarna bijna negen jaar directeur van Park Lingezegen, het landschapspark tussen Arnhem en Nijmegen. Hij legt uit wat een landschapspark precies is: “Een groene ruimte, die voortborduurde op het bestaande landschap. Overal waar we kansen zagen in het landschap, hebben we die versterkt.” Het betekent dus dat je uitgaat van wat er is. In het geval van de Notenlaan is het landschap zo aangepast, dat je de oude, statige laan weer ziet. Deze was vroeger de oprijlaan naar kasteel De Park. “Je voelt de historie weer en veel mensen komen hier in de herfst graag noten rapen.”

ALLEEN ALS JE GOED OPLET

Het is een heel andere manier van parkaanleg dan gebruikelijk was. Vroeger werd bij de aanleg van een park eerst alles verwijderd wat er was, daarna werd het van tevoren bedachte ontwerp uitgevoerd. Het Amsterdamse Bos is daarvan een voorbeeld: dat werd in de jaren 30 van de vorige eeuw vol gezet met bomen. Je ziet precies waar het bos begint. Park Lingezegen kenmerkt zich juist door de eenheid met de rest van de omgeving. Alleen als je heel goed oplet, merk je dat je het park in bent gefietst of gewandeld. Je ervaart pas langzamerhand dat het gebied is ingericht om via paden te verkennen, dat het plekken heeft waar je fijn kunt verpozen.

Voor het 1700 hectare grote park met 450 hectare nieuwe natuur werd dan ook geen hoofdontwerper aangesteld. “We hadden wel

een masterplan, opgesteld door Feddes en Olthof, maar voor elk deelgebied trokken we een andere landschapsarchitect aan”, vertelt Kamerman. Abe Veenstra ontwierp De Park, Jeroen Bosch Het Waterrijk en Berdie Olthof schetste De Woerdt.

Kamerman: “Er waren geen streefdoelen. Niet in de zin van bezoekersaantallen. Wel vonden we het belangrijk dat het park een lokale en regionale functie kreeg. Interessant voor de lokale bewoners om hun hond uit te laten en om hard te lopen. Maar ook interessant genoeg voor mensen uit de wijdere omgeving om naar Lingezegen te komen.” Per gebied werd de ontwikkeling op eigen wijze ingevuld. Het was de taak van de supervisor – eerst Eric Luiten, daarna Sylvia Karres – om in de gaten te houden dat alles logisch op elkaar aan zou sluiten. De eenheid zit in kleine elementen, zoals tafels en bankjes, de wijze van verharding en het uitmaaien van wandelpaden.

INITIATIEVEN UIT DE OMGEVING

Direct van begin af aan is er veel gedaan om inwoners, agrariërs en andere bedrijven bij de ontwikkeling van het park te betrekken en met elkaar in contact te brengen. Een succesvol voorbeeld is geitenboer Michiel van den Toorn in Het Landbouwland die, in samenwerking met de ‘Buitenkok’, medebeheerder is geworden van het pocketpark Park Bredelaar in het landschapspark. Hij heeft een nieuwe geitenstal neergezet, maar wel één waar bezoekers in kunnen komen kijken. Ook is er een mini-camping gerealiseerd.

Via Philadelphia werken werknemers met afstand tot de arbeidsmarkt mee in de historische groentetuin van Park Bredelaar en op de boerderij. Het is een boerderij geworden met recreatiemogelijkheden.

Landerij De Park, initiatief van Stichting Boerderij Lingezegen, in De Park is ook een mooi lokaal initiatief. “Daar is iets fantastisch op de kaart gezet. Het is een bruisend punt in het park geworden. Elke dag is het er druk. Maar dat ging niet vanzelf. Ze zijn heel volhardend geweest, het initiatief heeft aan een zijden draadje gehangen”, benadrukt Kamerman.

Gevraagd naar wat lastig was, noemt hij het betrekken van de omgeving. “We hebben veel bijeenkomsten georganiseerd. Veel inloopavonden. Ik weet niet of we dat op de juiste manier hebben gedaan. De cruciale vraag is: op welk moment in het proces moet je daarmee beginnen? Je moet natuurlijk niet te laat zijn. Maar als je te vroeg begint, kan het ook tegen je werken. De burger verwacht dat na het presenteren van de plannen de uitvoering snel van start zal gaan. Doe je dat niet, dan volgt er commentaar. Eigenlijk raken mensen pas geïnteresseerd als de plannen zichtbaar worden.” “Het gebied heeft tijd nodig”, concludeert Kamerman na ruim tien jaar ervaring in het Rivierenland. Hij heeft er een filosofie op ontwikkeld: “Het is een gebied met traag DNA. Mensen hier willen niet makkelijk veranderen. Ze doen liever voorzichtig aan. Ze vragen zich eerst af: wat is dit? Kan ik er wat mee? Van oudsher is hier strijd tegen het water gevoerd om te overleven. Daardoor behouden mensen graag wat ze hebben.”

Het landschap van de Notenlaan is zo aangepast, dat je de oude, statige laan van het voormalige kasteel weer ziet.

Maar inmiddels is er al veel zichtbaar in Park Lingezegen. Het betrekken van de omgeving bij de volgende stappen staat hoog op de takenlijst van de nieuwe directeur, Sven van Rijswijk. Kamerman schets de toekomstplannen: “Het idee is dat we naast de beheerorganisatie Lingezegen ook een netwerkorganisatie gaan bouwen. Daarin kunnen bedrijven, kennisinstellingen, maar ook de inwoners aansluiten. Samen vormen ze een platform om nieuwe ideeën in de benen te zetten. Er zit al een heel aantal kleine bedrijfjes die dingen aanbieden. De een verhuurt kano's, de ander maakt lekker eten, de volgende kan een training verzorgen. Dat kun je aan elkaar verbinden.” “De projectorganisatie heeft veel slagkracht, want is geen onderdeel van de grote overheidsorganisaties.”

WGR BIEDT SLAGKRACHT

Kamerman kwam in 2008 bij het park. Hij heeft het hele proces van planvorming, uitvoering en beheer meegemaakt. “Begin jaren negentig kwam de Vierde Nota over de Ruimtelijke Ordening. Daarin werden ideeën over compact bouwen en uitloopgebieden gepresenteerd. In die tijd waren er voornemens om Arnhem uit te breiden aan de zuidoever van de Rijn en om te bouwen in de Nijmeegse Waalsprong. Het middengebied tussen Arnhem en Nijmegen dreigde te verstedelijken. Toen dat besef ontstond, rees verzet. Het groene hart moest bewaard blijven.”

Een echte geestelijk vader van het Park Lingezegen is er niet, maar toen de Gelderse gedeputeerde Co Verdaas eraan begon te trek

• DE PARK

Deelgebied De Park lijkt nog het meest op een stadspark. Een mozaïek van lanen, stukken bos en open gedeeltes, doorsneden door paden, biedt volop mogelijkheden tot recreëren.

• HET WATERRIJK

Water staat centraal in Het Waterrijk: water om te bergen, water om te spelen en water voor natuur. In Het Waterrijk is er ruimte voor waterrecreatie. Aan de oostkant is ruimte voor waterberging en kun je wandelen en vogels kijken.

• HET LANDBOUWLAND

In Het Landbouwwand houden boeren blijvend een plek. Het gebied is door zijn weidsheid aantrekkelijk om in te fietsen of skeeleren, of om een flinke wandeltocht of buitenrit te maken.

• DE BUITENS

Een kleinschalig stukje Betuwe gelegen op de veilig hoge oeverwal. Dit is het enige gebied waar nog nieuwe bebouwing mogelijk is, in de vorm van nieuwe landgoederen of nieuwe erven.

• DE WOERDT

Deelgebied De Woerdt sluit mooi aan op de landschapszone in de Waalsprong. Het gebied markeert de overgang van stad naar platteland. Stadsbewoners komen hier bij de boer streekproducten kopen, of wat drinken tijdens een fietstochtje of wandeling.

ken, rond 2007, kregen de plannen vaart. Gemeenten, de provincie, waterschappen en Staatsbosbeheer vonden elkaar. Tot 2010 in een project, daarna ging de samenwerking verder als Wgr (Wet gemeenschappelijke regeling). "Een heel praktische manier om samen te werken", volgens Kamerman. "Overheden spreken in een Wgr af waar ze samen aan willen werken en ze stoppen geld in een potje. Dat biedt zekerheid voor langere tijd. Vervolgens stel je vast wat de stappen zijn en kan de projectorganisatie aan de slag. Die heeft veel slagkracht, want is geen onderdeel van de grote overheidsorganisaties. De lijntjes zijn kort, zowel naar het bestuur als naar de eigen mensen."

HET PROVINCIEHUIS UIT

Cruciaal voor het succes van Park Lingezegen vindt Kamerman het besluit dat kort na aanvang, in 2009, werd genomen. Het projectteam ging het provinciehuis uit en vestigde zich op een industrieterrein in Elst. Pas daar kwam de samenwerking goed op gang. "In het provinciehuis zaten we als kernteam met z'n vieren op een kamertje. Af en toe kwamen mensen van andere organisaties aanschuiven, maar dat liep niet. Het werden onderhandelingsessies, terwijl we eigenlijk moesten samenwerken. De oplossing was: het provinciehuis uit, het gebied in en een team opzetten dat bestaat uit alle partijen die meedoen. Dat was echt leuk! In Elst werkten we met mensen van alle

verschillende organisaties samen en daar ontstond een sfeer van met elkaar. Dit werd nog sterker toen het projectbureau verhuisde naar een locatie in Park Lingezegen, in deelgebied De Park. Echt samenwerken en gebruik maken van elkaars netwerk, in plaats van doen alsof. Dat was een heel belangrijke stap." Waar Kamerman ook met trots over vertelt, is de snelheid waarmee het plan voor Park Lingezegen is neergezet. "Het begin van zo'n omvangrijk traject bestaat uit het opstellen van een grote hoeveelheid plannen en documenten: een bestemmingsplan, een structuurvisie, ontwerpen, je moet grond verwerven, aanbestedingen, milieueffectrapportages, et cetera. Als je in het ene plan iets verandert, moet je de rest ook weer aanpassen. Het makkelijkst is daarom om al die stappen achter elkaar te zetten. Maar dat houdt in dat je alleen al met de planvorming meer dan tien jaar bezig bent. Toen hebben we gezegd: dat doen we dus niet. Al deze sporen gaan we parallel doen. Het betekende eindeloos afstemmen. Maar dat is heel erg goed gelukt. In 2009 begonnen we met het traject en in 2013 zijn de bestemmingsplannen vastgesteld. Dat was heel erg snel. Daardoor konden we veel sneller met de uitvoering beginnen."

NATUUR IN LINGEZEGEN

Op de vraag wat het mooiste gebied is, volgt een steeds langer wordend antwoord. Kamerman noemt als eerste De Woerdt. "Als de

Jan Willem Kamerman tijdens hardloopwedstrijd Lingezegenloop. Foto: Ivo Hutten.

Landgoed Doornik. Foto: Jeroen Bosch.

“De projectorganisatie heeft veel slagkracht, want is geen onderdeel van de grote overheidsorganisaties.”

akkerranden bloeien is het net een W.G. van de Hulst-plaatje. De akkers hebben hagen gekregen en er groeien historische granen. Een heerlijk gebied!" Dan volgt een lofrede op het oostelijk deel van Het Waterrijk. "Dit deel is aan de natuur. Hier hebben we ontgravingen gedaan. Er ontstonden slibachtige plasdrasgebieden. Nu staat er veel riet. En dat trekt allerlei vogels aan, bijvoorbeeld lepelaars en roerdampen. Er zijn hier geen wandelpaden, waardoor het voor de mensen niet zichtbaar is. Maar er gebeurt hier heel erg veel." In één adem door noemt hij ook het westelijk deel van Het Waterrijk. "Dat is een recreatief moeras. Er is een eindeloos lang vlonderpad met bruggetjes. Daar kun je straks onderdoor kanoën. Het wordt ook heel mooi om doorheen te lopen. Na jaren van ontwikkeling gaat alles nu groeien en bloeien. Het riet is fantastisch goed aangeslagen. Vogelaars komen van heinde en verre. Om dit in stand te houden, is goed beheer nodig. Dat geldt ook voor de weilanden. Eerder zijn die actief bemest. Die grond moet nu verschrallen en zo'n proces duurt tientallen jaren."

KINK IN DE KABEL

Er was voorzien dat het eigenaarschap van Park Lingezegen werd overgedragen aan Staatsbosbeheer. Maar daar kwam de Vereniging Gelijkberechtiging Grondeigenaren tussen. Zij ging in verweer en

kreeg in Brussel het gelijk aan haar zijde. Staatsbosbeheer was daardoor verplicht om de grond te kopen. Het ging om zo'n groot bedrag, dat het voor de natuurorganisatie onbetaalbaar werd. Kamerman: "Dat stelde ons voor een dilemma. We wilden niet dat het gebied versnipperd zou raken. Het beheer houd je het liefst in een hand. Het risico is anders te groot dat al het werk dat je erin hebt gestopt, teniet wordt gedaan. Op de regel voor openbare verkoop bestond een uitzondering: als andere overheden belangstelling hebben, dan kun je aan hen verkopen. Delen van Park Lingezegen zijn zo in eigendom van de omliggende gemeenten gekomen. Een groot deel is ook van de parkorganisatie gebleven. Gelukkig hadden we enkele miljoenen euro's ruimte in onze begroting en konden we die keuze maken. Uiteindelijk heeft Staatsbosbeheer wel een deel van het gebied gekocht. Het Waterrijk was voor hen van grote strategische waarde."

IS HET AF?

Is het park af? "Nee, het park is nooit klaar. Het begint nu pas! Alles moet groeien en robuust worden. En er liggen mooie onderwerpen te wachten, zoals duurzame energie. Er komt een zonnepark en er zijn plekken waar je een windmolen neer kunt zetten. Ook biedt Park Lingezegen ruimte aan voedselbossen en stadslandbouw." Kamerman klinkt alsof hij nog lang niet wil vertrekken. Maar er ligt een mooie nieuwe uitdaging voor hem: Programmamanager Deltaprogramma Rijn.